

Hylesinus oleiperda Fabr. (Col. Scolytidae)

En översikt över artens förekomst och levnadssätt i Sverige

Av

THURE PALM

Denna barkborre är beskriven från Medelhavsområdet, där den säges ha sin huvudutbredning och särskilt förekomma i olivträd, men den är av gammalt också känd från Sydryssland, Kaukasus och sydliga Västeuropa. Längre norrut — i Mellaneuropa, England och Danmark — har arten sporadisk förekomst och anses vara sällsynt. Som värdräd uppges, förutom olivträd, ask, syren och liguster samt undantagsvis bok. Utomlands angriper arten såväl stammar av ungräd som grenved.

Det första säkra svenska fyndet av *Hylesinus oleiperda* gjordes den 15/7 1946 vid Alnarp i Skåne vid håvning i parken under gamla lövträd (Palm 1941 s. 205).¹ Den 9/6 1953 fann jag arten på nytt i Mälardalen (Upl. Övergrans sn), likaledes i gammal lövskog, och på hösten samma år dess övergivna gångsystem i från askkronorna nerblåsta torrgrenar och i klena askstammar, som röjts bort vid en åkerkant (Palm 1954 s. 28). Några år senare rapporterar Stig Lundberg (1961 s. 68), att han konstaterat barkborren vara mycket utbredd i Stockholmstrakten på gamla askar, där den företrädesvis lever i trädens fina, nedhängande grenar och ofta förorsakar, att dessa dör. Enligt Lundberg skulle utvecklingen normalt vara 2-årig och övervintringen ske som larv. Samma år omtalar Tor-Erik Leiler (1961 s. 208), att han också anträffat arten i friska askkvistar i huvudstadens omgivning, både i deras upplands- och sörmlandsdel. Vid en exkursion, som jag sommaren därpå tillsammans med Stig Lundberg gjorde i Mälardalen någon mil so Enköping, letade vi särskilt efter angrepp av *Hylesinus oleiperda*. Vi fann sådana — de flesta gamla och övergivna — på åtskilliga platser och praktiskt taget på alla gamla askar som undersöktes, ej blott där asken växte som skogsträd utan också på enstaka träd i alléer, vid kyrkor, gårdar etc. Arten synes alltså ha stor utbredning i Mälardalen, varom också vittnar senare rapporterade fynd från Västeråstrakten (Vstm.).

Slutligen har jag sommaren 1964 på Gotland funnit utbredda angrepp av *Hylesinus oleiperda*. Nära Katthamra på östra sidan av ön växer på alltför torr mark en del alléträd av ask. De har ett oväxligt utseende, och när jag

¹ Enligt en notis i Ent. Tidskr. 1907 s. 96 skulle arten redan i juni 1899 ha påträffats i samma landskap vid Klinta nära Ringsjön, en uppgift som dock ej medtagits i 1939 års nordiska skalbaggs katalog, förmodligen på grund av att beläggsexemplar ej kunnat återfinnas.

den 22/7 undersökte dem, befanns de i stor utsträckning vara angripna av barkborren. Många fina grenar och kvistar i trädens kronor var avtorkade och döda, medan ännu gröna smågrenar, 1—2 cm grova och särskilt 2-åriga skott, uppvisade pågående angrepp. I gångarna fanns nästan fullväxta larver, alla av samma storlek, och fragment av döda moderdjur. Ur hemtagna grenar kläcktes 5—15/8 imagines i stort antal. Ett par av de oväxtligaste träden hade i nedre delen av stammen, där barken var tjock och skorpig, påbörjade angrepp av *Hylesinus crenatus* Fabr. Sannolikt skulle askarna inom några få år komma att helt avdö. I *oleiperda*-gångarna påträffades larver av *Dasytes plumbeus* Müll. samt imagines av *Dromius 4-notatus* Panz. (därav ett nykläckt ex.), *Rhinosimus planirostris* Fabr., *Lissodema cursor* Gyll. och *L. 4-pustulatum* Marsh., alla rovinsekter (och/eller avfallsätare).

De under senare år gjorda svenska fynden av *Hylesinus oleiperda* tyder på, att arten länge tillhört vår fauna och inte som man genom de första skånska fynden möjligen kunde tro blott tillfälligt införts. Man kan emellertid inte utesluta, att den på sistone blivit vanligare och håller på att utbreda sig, eftersom den varit helt okänd för de äldre skosentomologerna. I det sammanhanget förtjänar nämnas, att den nyligen också upptäckts i Norge i tunna, avhuggna askgrenar i Østfold på Oslo-fjordens östra sida (Bakke 1963 s. 124).

På alla nordiska lokaler har värdträdet varit ask, som företrädesvis angripits i de äldre trädens ännu gröna smågrenar. Mera sällan har angrepp konstaterats i grenarna på unga askar eller på nyss avhuggna grenar och småstammar. Barkborren fordrar alltså frisk eller nästan frisk ved och torde på grund av sin litenhet framför allt vara hänvisad till tunn barkiga träddelar. Den synes vara mera primär än *Hylesinus crenatus* Fabr. och *H. fraxini*, och det kan mycket väl tänkas, att den genom försvagning av askkronorna kan förbereda angrepp av de båda större arterna. Av *H. oleiperda* angripna grenar dör nästan alltid, bland annat på grund av de tvärställda, splinten djupt fårande modergångarna, som snabbt avskär vätskeströmmen.

Om artens utvecklingsförhållanden föreligger något divergerande uppgifter. Enligt utländska iakttagelser skall generationen vara 1-årig och övervintringen ske i larvstadiet. Även Lundberg (l.c.) och Leiler (l.c.) har kommit till den uppfattningen, att larverna övervintrar. De sena kläckningar jag gjort av arten (5—15/8), liksom Bakkes fynd (l.c.) av imagines i Norge i stort antal på våren (25/5 1963), talar emellertid för att också imago-övervintring kan förekomma. Möjligen sammanhänger detta med sommarens väderlek. En långvarig sommarvärme (såsom på Gotland 1964) kan nog påskynda utvecklingen, på samma sätt som misstänkes vara fallet med *Hylesinus crenatus* (Palm 1959 s. 349).

Frågan om 1- eller 2-årig utveckling för *Hylesinus oleiperda* i Sverige får tillsvidare stå öppen. Det förefaller dock underligt, om barkborren, som lever i frisk, saftig och därför näringsrik ved, skulle behöva längre tid för att nå fullbordat stadium än den mera sekundära *Hylesinus fraxini*, vars utveckling är 1-årig.

Auszug

Hylesinus oleiperda Fabr. (Col. Scolytidae). Eine Übersicht über das Vorkommen und die Lebensweise der Art in Schweden.

Der erste Fund des Borkenkäfers wurde in Schonen am 15/7 1940 gemacht. Seitdem hat es sich erwiesen, dass er besonders im Mälartal (Uppland, Södermanland, Västmanland) weit verbreitet ist und auch auf Gotland vorkommt. Als Wirtbaum kennt man nur die Esche, deren dünnere, noch grüne Zweige an lebenden Bäumen angegriffen werden. Ausnahmsweise lebt die Art auch in dünnrindigen, neulich gefällten Kleinstämmen. *H. oleiperda* scheint primärer als *H. fraxini* und *crenatus* zu sein und kann somit einen Angriff dieser beiden grösseren Arten vorbereiten.

Anförd litteratur

- BAKKE, A. 1963. *Hylesinus oleiperda* Fabr. and *Pityogenes trepanatus* Nördl. new to Norwegian fauna. Norsk Ent. Tidskr. B. XII, h. 3—4. — Oslo.
- LEILER, T.-E. 1961. Anteckningar om svenska coleopterers utbredning och levnadssätt. Opusc. Ent. XXVI. — Lund.
- LUNDBERG, S. 1961. Bidrag till kännedom om svenska Coleoptera. 4. Ent. Tidskr. 82. — Stockholm.
- PALM, T. 1941. För Sverige nya Coleoptera. VI. Ibid. 62.
- 1954. Anteckningar om svenska skalbaggar. IX. Ibid. 75.
- 1959. Die Holz- und Rindenkäfer der süd- und mittelschwedischen Laubbäume. Opusc. Ent. Suppl. XVI. — Lund.